

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 351

שאלות המצויות

חשון תשע"ט

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

החליף טליתו עם טלית חברו

שאלה: הוריד טליתו בבית הכנסת, ולבש את טלית חברו בטעות, לאחר כמה דקות הרגיש בזה והחליף בחזרה לטליתו, האם צריך לחזור ולברך עליה?

יסוד השאלה, דק"ל אם הוריד טליתו על מנת להחזירה אין צריך לברך, אבל אם אין דעתו לחזור וללבוש צריך לברך (רמ"א סי' ח' סעיף י"ד), ובנד"ד מיד כשלבש טלית של חברו, כבר הסיח דעתו מללבוש את הטלית שלו (שהיה בידי חברו), האם צריך לברך?

תשובה: אין צריך לברך, דלעולם דעתו לחזור וללבוש את הטלית שלו, רק טעה וחשב שלבש את שלו, מ"מ דעתו היתה להחזיר את טליתו, ואין צריך לברך.

אמירת קדיש בזה אחר זה

שאלה: יש מקומות שיש להם כמה אבלים, ולא רוצים לומר קדיש ביחד, האם אפשר שיאמרו שנים או שלושה אבלים זה אחר זה?
תשובה: לאחר כל אמירה של תפילה או של פרקי תהילים אפשר לומר קדיש רק פעם אחת, ואין דבר כזה לומר ב' פעמים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אמר קרבנות של שבת בר"ח שחל בשבת

שאלה: בר"ח שחל בשבת, בתפילת מוסף התחיל "אתה יצרת", עד לאחר קרבן של שבת ("ויביום השבת וגו' ונסכי...") ובטעות הסתכל למעלה בסידור וגמר בנוסח הרגיל של שבת, האם יצא יד"ח?
תשובה: כיון שאמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום ראש החדש הזה נעשה ונקריב לפניך" יצא ידי חובה, כי אלו המילים העיקריות במוסף שמזכיר שמקריב קרבנות ראש חודש, אבל פסוקי הקרבנות לא מעכב כלל, וכן בחתימה אע"פ שהזכיר רק שבת בלי ראש חודש יצא ידי חובה ("ביאור הלכה" סי' תפ"ז סעיף ב').

תרומה להבדלה

שאלה: עשרות שנים תרם מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל מכספו לישיבה קטנה (פוניבז'), עבור הבדלה ("אוהב מצוות לא ישבע מצוות"), ולאחר פטירתו בחור שלמד שם בישיבה קטנה המשיך לתרום עבור מצוה זו, ועכשיו אותו בחור עבר לישיבה גדולה, ורוצה להמשיך לתרום ויש בחור אחר הלומד בישיבה קטנה הטוען שמכיון שהראשון כבר לא לומד בישיבה, יש לו זכות לקחת את המצוה, עם מי הדין?

תשובה: לראשון שתפס במצוה זו, יש את הזכות להמשיך, ואין נפק"מ אם עדיין נמצא בישיבה או לא (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שבתת בן הבן

שאלה: כתב בשעה"צ (סי' של"ד ס"ק נ"ג) אם קטן עושה מלאכה על דעת אביו, חייב מן התורה למחות בו, כיון שכתוב: "לא תעשה... ובנדך ובתך...", אבל אם עושה לאחרים, האב חייב מדרבנן למחות בו. מה הדין בבן קטן העושה זאת על דעת אביו, האם חייב מן התורה לפרישו או לא?

תשובה: מסתבר שגם על זה יש חיוב מן התורה להפרישו, דבני בנים הרי הם כבנים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

טבילת ידית מפלסטיק

שאלה: טבל מחבת גדולה, ולא הכניס את הידית מכיון שהיתה עשויה מפלסטיק, האם יצא יד"ח טבילת כלי?

תשובה: ידית הכלי היא חלק מעצם הכלי, ואם לא הכניס את כל הידית (אפילו שהיא עשויה מחומר שאינו חייב טבילה), כאילו לא טבל, וכמן כן אם טובל את הידית אבל יש חציצה על אותה ידית, גם נחשב שלא טבל.

הורדת בליטה מהפנים

שאלה: האם מותר להוריד בליטה מהפנים על ידי ניתוח פלסטי

וכדומה, או יש בזה משום "לא ילבש" שאסור לאיש לעשות תיקוני ייפוי הגוף (עי' שו"ע יו"ד סי' קפ"ב סעיף א')?

תשובה: דבר זה שהוא משונה ואין דרכו להיות שם, גם דרך האנשים לעשות כן, ואין בזה משום "לא ילבש" (הגר"ח קרליץ שליט"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א).

תשלום חובות של הנפטר מכספי מעשר

שאלה: אביו נלב"ע ונשארו לו חובות רבים לבנק, אבל לא נשארו לו נכסים כלל, האם מותר לשלם חובות אביו מכספי מעשר?

תשובה: כספי מעשר מיועדים לעניים, והיות שעל פי דין אביו פטור מחובותיו (ששיעבוד ממון נשאר רק על נכסיו, והרי אין כאן נכסים), אי"כ על פי דיני אדם לא נחשב עניי, ואי"כ לשלם לבנק מכספי מעשר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קריאה אחרי מקצת השם של צדיק

שאלה: רצה לקרוא לבנו על שם מרן ראש הישיבה זצ"ל 'אהרן יהודה לייב', אבל לחמיו קוראים 'אהרן', האם יש ענין לקרוא לבנו רק 'יהודה לייב'?

תשובה: יש מעלה גם לקרוא רק בחלק מהשם של הצדיק, ויקרא לבנו 'יהודה לייב' (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

כתיבת שם הוי"ה על הלוח

שאלה: ילד כתב שם הוי"ה על הלוח בכתה ובאותיות הפוכות האם מותר למחקו?

תשובה: בשו"ת מהרש"ם (חי"ג סי' ל"ט) דן אם אותיות הפוכות יש עליהן שם אות (ודן שם אם מותר למחוק שם השם באותיות הפוכות, שכתב לצורך הדפסת ספרים, ורצו למחקם מעל הפלטה של הדפוס), בתחילה כתב להוכיח מהפסוק שכתוב בפרשת כי תשא (לי"ב ט"ו) "כתובים משני עבריהן", לגבי לוחות הברית ורש"י (שבת ק"ד.) כתב שבצד השני היו האותיות הפוכות, ועדיין הפסוק קרא לזה כתב.

ושבו דחה שהתם היה עליו שם אות מצד אחד של הלוחות, ולכן יש עליהן שם כתב גם מהצד השני, ומביא כן בשם שו"ת "מעיל צדקה" (סי' כ"ט) שאותיות הפוכות הן לא כלום, וכן הביא מתוספות (מועד קטן י"ט. ד"ה וטווח) דיש מתירים לכתוב בחול המועד אותיות הפוכות, שאין זה כתב, ואפילו למחמירים זהו רק משום מלאכה וטרחה בחוה"מ, והוסיף שם עוד צירוף שהרבה פוסקים סוברים ששם הקדוש שנכתב בלא כוונה לקדשו אינו קדוש, עכת"ד.

ולפי"ז בנד"ד שילד כתב שם הקדוש באותיות הפוכות אין עליו שם כתיבה כלל, וגם לא התכוון לקדש, ומותר למחוקו, ועכ"פ בודאי יש להזהירם ולחנכם בדיבור קשה שלא יעשו כן.

קביעת מזוזה ע"י גוי

שאלה: גוי ניקה את הדלתות והוריד את המזוזה, ואח"כ חזר וקבעה, האם חייב לחזור ולקבעה בברכה?

תשובה: אם קביעות מזוזה כשרה ע"י גוי אין גילוי מפורש לזה בספרי הפוסקים הקדמונים, והאחרונים נחלקו בזה, יש מדייקים בשו"ת הרשב"א (חי"ג סו"ס רנ"ט) שגוי כשר, ובשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' נ"ז) מכשיר קביעות ע"י גוי. ובספר "שערים מצויינים בהלכה" (סי' י"א אות א') כתב מתשובת מהר"ם שיק (או"ח סי' ט"ו) שהעיקר שתהיה המזוזה על הפתח אפילו נקבעה ע"י גוי.

אולם הרבה סוברים שקביעות עכו"ם פסולה (ספר "חובת הדר" פרק ט"ו ס"ק ו', מדייק כך מתשובת רבי אברהם בן הרמב"ם, שו"ת "שבט הלוי" ח"ב תשי"ב קנ"ח, "חוט שני" דיני מזוזה).

ולכן למעשה יוריד ויחזור ויקבע את המזוזה בלי ברכה, וכל זה אם הגוי החזיר ובאותו יום, אבל אם החזיר את המזוזה רק למחרת, אז לכו"כ צריך לחזור ולברך שזה נחשב לקביעות חדשה, והיות שקביעת המזוזה ע"י הגוי היתה בלי ברכה, יקבע שוב עם ברכה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

גלילת מזוזה בתוך הניילון וקביעות מזוזה כשהיא פתוחה

שאלה: עטף מזוזה בניילון וגלגלו יחד עם הניילון, האם יצא יד"ח?

03-6197674 | לא לשמור על קדושת הגליון.

תשובה: הכלל הוא שבכור יורש פי שניים מירושת האב, אבל לא מירושת האם (שו"ע חו"מ סי' רע"ח סעיף א'), ולכן אם לאחר פטירת האב החליטו היורשים לתת את הדירה לאב, כאילו הקנו לה אותה, אי"כ עכשיו שהאם נפטרה אין הבכור יורש פי שניים. אולם אם כל הסיבה שרשמו את הדירה על שם האם היה רק כדי להיפטור ממסים (כפי שייצג להם העורך דין), אז עדיין יש לו פי שניים, ואם יש ויכוח מה היתה כוונתם, על הבכור להוכיח שהיה זה רק כדי להיפטור ממסים ולא הקנו אותה באמת.

שכח בגד חברו בחנות

שאלה: ראובן ביקש משמעון חברו שיחליף לו בגד בחנות והולך אליה ממילא, בדרך שמעון הלך לעוד מקומות עם שקיות משלו ושכח את השקית עם הבגד של ראובן באיזה מקום, האם חייב לשלם עליו? **תשובה:** שמעון שהיה מוכן לעשות לראובן טובה הוא כמו שומר חנם, שחייב על פשיעה ופטור על גניבה ואבידה, ויש לדון אם שכח את הבגד באיזה מקום האם זה נחשב לפשיעה שאז חייב, או לא ואז פטור, ומספק אי אפשר לחייבו (וע"ע משנ"ב סי' תמ"ג ס"ק י"ב).

בעט בכדור והתפוצץ

שאלה: חמורים שחקו בכדור, ואחד בעט בכדור ונפל על קוצים והתפוצץ, האם חייב לשלם משום ששאל חייב באונסין? **תשובה:** כיון שכך היא הדרך שמשחקים בכדור, הוי כמו מתה מחמת מלאכה, ופטור.

השתמש בספר של חברו

שאלה: האם מותר להשתמש בספר של חברו בלי רשותו? **תשובה:** כתב המשנ"ב (סי' תרמ"ט ס"ק ל"ד) שאסור להשתמש בספרים של חברו בלי רשותו, וכתב בשע"צ (שם ס"ק ל') שהטעם הוא כיון שאין גבול ללימוד תורה, ויכול לבוא לידי קלקול (וע"ע משנ"ב סי' י"ד ס"ק ט"ז שאף באקראי אסור, עיי' שם). אולם כל זה בזמנם שספרים היו יקרי ערך, ולפעמים היה רק ש"ס אחד בכל העיר, אבל היום שכל אחד יש לו הרבה ספרים, ויש בחורים שכבר בבר מצוה מקבלים ש"ס, לא מקפידים, ואדרבה, ניחא ליה שיהיה לו הזכות של לימוד התורה (הגרא"ל שטינמן זצ"ל). ועוד, זה שמשאיר את הספרים בביהמ"ד מוכיח שהוא לא מקפיד שישתמשו בו, אבל אם כותב בפנים שאסור להשתמש בלי רשותו, אזי פשיטא שאסור להשתמש בו.

טעות במחיר עבודת שיפוצ

שאלה: חתם חוזה עם בעל מלאכה לעשות שיפוצ בביתו בסכום מסוים, לאחר גמר המלאכה התברר שהיתה טעות בטופס של המחירון והמחיר הכתוב היה הרבה פחות ממה שבעל המלאכה תובע. בעה"ב טוען שאם היה יודע שהמחיר הוא יותר גבוה ממה שכתוב היה לוקח משהו אחר במחיר מוזל יותר. עם מי הדין? **תשובה:** כיון שהיתה טעות במחיר שקבעו (וגם בעה"ב מאמין לו ומודה שזה ניכר שהיתה טעות), הרי"ז כאילו לא סיכמו מראש על המחיר, והכלל הוא שאם עשה עבודה עבור השני ולא סיכמו על מחיר, זכות בעה"ב לשלם לפי המחיר הנמוך בעיר, וכמבואר בשו"ע (חו"מ סי' ש"ב סעיף א', ובש"ד ס"ק ה').

הכין משכנתא והתבטל המקח

שאלה: פנה ליועץ משכנתאות כדי שיעזור לו לקבל משכנתא עבור דירה שעמד לקנות, וברגע האחרון המוכר חזר בו והתבטל המקח, האם צריך לשלם ליועץ עבור עבודתו? **תשובה:** כמו שמצינו שמתווך ושדכן עובדים וטורחים הרבה ואם בסוף השידוך לא יצא לפועל או לא קונה בית אף שטרח הרבה הם לא מקבלים כלום, כמו כן גם ביועץ משכנתאות, אם בפועל לא יצא לפועל אין צריך לשלם, אולם אם החתים לפני כן על טופס תשלום, אזי יש לדון מה היתה כוונתו, וכמו כן יש לבדוק אם יש מנהג בזה שמשלמים, ואז חייב לשלם.

נפל אילן על רכב והזיקו

שאלה: העמיד רכב ברחוב ליד בית, ונפל עליו אילן זית שעמד בחצר והזיקו, האם בעלי האילן חייבים לשלם? **תשובה:** יסוד השאלה, היות שבעלי האילן ידעו שהאילן קצת רקוב, ויש צד שיכול ליפול, האם זה נחשב לפשיעה ועליהם לשלם משום ממונם שהזיקו.

תשובה: איתא בגמרא (ב"ק ו'.) ונפסק בשו"ע (חו"מ סי' תט"ז א') כותל ואילן שנפלו והזיקו אם ידעו מראש שעלול ליפול, הרי"ז פשיעה, וחייב לשלם משום "מה הצד" שילפינן מאש ובור (עיי' בסמ"ע שם ס"ק ב'), וכיון שבור שהזיק פטור מכלים, והרי רכב נחשב לכלי, לכן פטור מלשלם (עיי' "ברכת שמואל" ב"ק סי' ב' שחייב לשלם מדיני שמים, אולם ב"חזון איש" חו"מ כתב שגם בידי שמים פטור). ועוד מבואר (ברמ"א שם) שאפילו אם ידעו שהאילן עומד ליפול, ואפילו התרו בו חבריו שעומד ליפול, כל זמן שבמ"ד לא התרו אותם לא חייבים לשלם ע"י שם, וא"כ בנד"ד שבי"ד לא התרו יש עוד סיבה לפוטרים.

תשובה: מעיקר הדין אין חיוב לגלול כלל, אפילו משאירים את המזוזה פתוחה, ג"כ יצא יד"ח (הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר "מזוזות ביתך" סי' רפ"ח, שע"צ ס"ק ל"ט, ספר "חובת הדרי" פרק ט' ס"ק ט'), רק לכתחילה יש מצוה לכורכה, וכן מביא שמשמע ב"לבוש"), נמצא שאין חיוב שחלק אחד יגע בחלק שני.

וכמו כן אפילו שיש מצוה לכרוכו משמאל לימין ממילת "אחד" למילת "שמעו", בדיעבד אם כרכו מימין לשמאל ג"כ יצא ("חובת הדרי" שם, וכ"כ "ערוך השולחן" או"ח סי' ל"ב סעיף פ"ב לענין פרשיות שבתפילין), ועכ"פ לכתחילה יש לכרוך קודם את המזוזה בעצמה ואח"כ לעוטפה בניילון.

המלווה שכח שהלווה כסף

שאלה: לווה כסף לפני זמן רב מאדם מסוים וסיכמו שזמן הפירעון יהיה כאשר המלווה ידרוש את הכסף, והנה רואה את המלווה לוקח הלוואות מגמ"חים ומבין הלווה שהמלווה שכח לגמרי שהלווה לו. האם חייב להזכירו מענין ההלוואה או שמא היות שזמן הפירוש הוא "לכשאדרוש", א"כ עדיין לא הגיע זמן הפירעון ומדוע שיזכיר לו? **תשובה:** מסתבר שזמן פירעון "לכשאדרוש", זהו שטובת המלווה שיכול לקבל פירעונו מתי שרוצה ולא שייגרם לו נזק מכה, ואנן סהדי שעל אופן זה ששכח הרי"ז נחשב כהגיע זמנו קודם לכן (הגר"א גניחובסקי זצ"ל).

הוציא מהכספומט תשע מאות שקלים ונרשמו אלף שקלים

שאלה: ראובן הלווה אלף שקלים לשמעון, ונתן לו כרטיס בנק כדי שיוציא משם כסף. למעשה שמעון הוציא רק תשע מאות שקלים, אבל נרשם שהוציא אלף שקלים (הגישו תלוני בבנק ונמצא שלא היתה תקלה מצדם). ראובן תובע לשמעון יחזיר לו אלף שקלים כיון שנרשם בבנק שיצאו אלף שקלים, ושמעון עונה לו שקיבל רק תשע מאות שקלים ולכן לא חייב לשלם לו יותר מכה, עם מי הדין? **תשובה:**

- א. אם ראובן לא מאמין לשמעון, אי"כ תובע אלף שקלים ויש כאן חיוב שבועה משום מודה במקצת, ויתפשרו ביניהם על כך.
- ב. בנד"ד שמאמינו, שמעון בפועל קיבל רק תשע מאות שקלים, ומה שראובן תובע שישלם עוד מאה הוא רק מדין מזיק, י"ל שזהו מזיק ברשות, שהרי עשה כדון, וא"כ פטור לשלם משום אונסין או מזיק ברשות.

אשה שאיבדה כסף

שאלה: מצאו כסף במקום שיש שם רוב נשים (כגון בצרכניות בשעות הבוקר או באולם שיש בו כנס נשים), האם מותר לזכות בכסף לעצמו?

יסוד השאלה הוא, הרי קי"ל המוצא כסף יכול לזכות בו כמבואר בגמרא (ב"מ כ"א): אי"ר יצחק אדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה וממילא מתייאש מראש, עיי' שם. האם גם באשה אמרינן כן. **תשובה:** יש סוברים מכיון שהכסף אינו שלה רק משל בעלה, והוא לא יודע שאבד לה, אין בו ייאוש ואסור לזכות בו (ספר "נחלת אליהו" ב"מ אות פ"ז בשם הגר"ר יצחק אלחנן זצ"ל). ויש סוברים שלא שמענו שכסף שנפל מאשה אסור לזכות בה, והמנהג להקל בזה, והטעם הוא משום שכשהבעל נותן כסף לאשתו, כבר בזה יש ייאוש שהרי לא חושב שיקבלו בחזרה, אלא רק שהיא תשתמש בו, נמצא מצד הבעל כבר נסתלק ומצד האשה יש כאן ייאוש (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

מצא כסף בספר שלקח מגניזה

שאלה: הוציא גמרא ממתקני הגניזה, ומצא בתוכו אלף ₪, לא היה בגמרא שם וכתובת, למי הכסף שייך?

יסוד השאלה, דקי"ל שאם מצא כסף יכול לקחת לעצמו כי שאדם מתייאש מיד, משום שמשמש בכיסו כל שעה וכמבואר בגמרא (ב"מ כ"א), אבל בזה שהניחו בתוך הספר ושכח ממנו לא שייך לומר שמשמש בכיסו, וא"כ למי זה שייך. **תשובה:** כסף שנמצא במתקן גניזה, הרי"ז כמו זוטו של ים שמבואר בגמרא (ב"מ כ"ב). שאפילו אם צועק שהוא לא התייאש הרי התורה הפקירה, עיי' שם, וכן נפסק בשו"ע (חו"מ סי' רנ"ט סעיף ז'), וא"כ בזה שנמצא בגניזה בודאי עומד לגנוז או שיקחו, ולכן יכול לקחת את הכסף לעצמו.

איבד עט בבית הכנסת

שאלה: איבד עט בבית הכנסת ונתייאש ממנו, למחרת מצאו שם, האם יכול לקחת אותו או שמא כבר בית הכנסת זכה בו (כקנין חצר)? **תשובה:** ברוב בתי הכנסת שלא נועלים אותם, ה"ל חצר שאינה משתמרת, ולא קונה כלל ע"י חצר (ועוד, יש נדון בכלל האם יש קנין חצר לבית כנסת, עיי' "קצות החושן" סי' ר"י ס"ק א', ומשנ"ב סי' קנ"ד ס"ק נ"ט).

פי שניים מירושת האם

שאלה: לאחר פטירת האב רשמו היורשים את הדירה על שם האמא, ואח"כ שגם האמא נפטרה, האם הבכור יורש פי שניים?